

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Дубровіна І.В.

кандидат педагогічних наук,

науковий співробітник відділу музичних фондів,

Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського

НАУКОВІ РОЗВІДКИ У ГАЛУЗІ ХУДОЖНЬОГО ОФОРМЛЕННЯ КНИЖКОВИХ ТА НОТНИХ ВИДАНЬ (НА ОСНОВІ ФОНДІВ НБУВ)

Культурне відродження України активізувало наукові розвідки щодо історії виникнення книжкових та нотних видань, їхнього художнього оформлення, видатних імен митців. Відомо, що мистецтво створення книги, нотного видання охоплює широку галузь художньо-видавничої майстерності із оформлення книги та нот у роботі художників, дизайнерів, ілюстраторів, що, звичайно, сприятиме розвитку книжкової культури. Системні дослідження творчих праць українських книжкових майстрів знаходяться у площині розкриття характерних традицій цього явища вітчизняної культури у роботах Н. Асєєва, Б. Валуєва, О. Лагутенко, Л. Левчук, В. Лесняк, В. Ляхова, В. Пальмова, А. Сидорова, В. Фаворського та ін. Подальших розвідок потребують дослідження впливу світоглядно-естетичних та суспільно-політичних чинників на розвиток книжкового та нотного мистецтва.

Систематизована значна кількість праць таких вчених, як Ю. Белічко, М. Криволапов, І. Верба, О. Авраменко, О. Костюк, які присвячені явищу «вітчизняна книжкова культура». У цих роботах розкрито питання природи книжкової ілюстрації та особливостей оформлення нотних ілюстрацій та специфіку художнього оформлення нотних творів. Проте недостатньо, наприклад, є дослідженими художні засоби, що відображають синкретичні взаємозв'язки між вокальним текстом, літературним наповненням та художнім відображенням композиції нотного видання.

Звернемося до актуальної проблематики художнього оформлення та розвитку сучасних напрямів у галузі культури створення книги та нотних видань. Дослідження потребувало огляду мистецтва книги,

аналізу традицій українського книжкового мистецтва, законів споріднення ілюстрацій та тексту у виданні. Композиційно поєднані на обкладинці нот художні символи створюють уособлений образ як специфічний засіб мистецтва.

Твори видатних корифеїв української літератури, таких як Григорій Сковорода, Тарас Шевченко, Леся Українка, Іван Франко, Павло Грабовський, Леонід Глібов, Петро Гулак-Артемовський, Євген Гребінка, Степан Руданський, Борис Грінченко надихали композиторів на створення музичних полотен, разом з цим вони були основою для творчого втілення художньої інтерпретації їх творів [4].

Завдяки розвитку цих мистецьких явищ розвивалася в першу чергу українська ілюстрація до творів українських класиків [2]. У цих творах зображено явища історії України, історія вітчизняної графіки, тому книжкова культура є плідним об'єктом дослідження, точкою перетину різних напрямів суспільної думки. Перша половина ХХ сторіччя відроджує книгу як складне художнє явище, як феномен синтезу. Тобто у книжковій культурі відображувалося світовідчуття та творчий досвід талановитих майстрів, які сформували обличчя оформлення книжкових та нотних видань. Робота над нотними виданнями потребувала нової стилізації, утвердження естетико-виражальних засобів для розкриття теми нотного видання. З історії мистецтв відомо, що оформлення книги потребувало особливого значення ілюстрації, бо яскраві малюнки були засобом розкриття вокального тексту та музичного змісту, доповнювали його, розкривали основну сюжетну канву твору мистецтва.

Звернемося до ХVІІІ століття – епохи розквіту книжного та нотного видавництва, часу розвитку гравюри та ксилографії. Київська школа граверів досягла високого рівня реалістичної виразності й граверської майстерності, що сприяло поширенню впливу української книжкової культури на іноземні видання, зокрема російські, білоруські, польські [3]. У нотних виданнях з'являються запозичення іноземних елементів, підвищується рівень технічної підготовки видання до друку.

Як зазначає О. Лагутенко, для української книги та нотних видань ХVІІІ століть характерним був постійний синтез національного та інтернаціонального, гостро індивідуального та масового відображення дійсності. Разом з цим на формування української книги та нотовидавництва впливали течії західноєвропейського та російського мистецтва, польські риси та національний етнос [2]. На початку ХХ століття українські книги та ноти потрапляють в Париж, Мюнхен,

Лейпциг, Прагу, Відень, Краків, Москву, Петербург, де користуються попитом та знаходять визнання у довершеності художнього оформлення. Ілюстрації відомих українських художників, книги П. Мартиновича, І. Їжакевича, Г. Нарбута, В. Касіяна, М. Дергуса, О. Довгаля, С. Адамовича, О. Данченко, Г. Якутовича та інших відрізнялися різноманітністю художніх стилів, органічним зв'язком між літературним текстом та образним змістом книги.

В українців – видавців того періоду виникає зацікавленість до індивідуалізації шрифтів, прикрас, обкладинок та текстів. Видавці висувають високі вимоги до створення власного почерку серед художників-ілюстраторів, вираження національної своєрідності. Звичайно, що в основу досліджень галузі книжкового та нотного мистецтва з історії книговидання лягли художні надбання вітчизняних стародруків, висока культура видань країн Західної Європи. Перед книжковим та нотним видавництвом постали виклики художніх, етичних, культурологічних та філософських питань. У книжковому та нотовидавництві широко використовується журнальна та книжкова графіка, малюнки, плакати, бо цього потребує масове тиражоване мистецтво та система поліграфічного видання. Тому на зламі століть можемо побачити у книжкових та нотних виданнях співставлення різних підходів елітарного та масового, рукотворного та тиражованого, нових стилів (традиційного оформлення та інноваційного бачення митців).

Як зазначає В. Фаворський, основні сили творчого потенціалу з оформлення книжкового та нотного видання знаходилися у Києві, де серед інших вирізнялися майстерністю В. Касяна, І. Плещинський, М. Попова, Г. Якутов, Г. Беркович та ін. [4]. Зупинимося більш детально на творчості українського художника у галузі тематичної картини та станкової графіки, менш відомого як ілюстратора нотних видань Григорія Берковича (1905, с. Верхній Рогачик, – 1976, Харків). Він активно досліджував пам'ятки та мистецтво минулого, черпаючи звідти національні цінності, відточуючи певні художні прийоми для поєднання новітніх художніх течій та традиційних уявлень про нотне видання. Митець прагнув до органічної єдності всіх художніх елементів в ілюстраціях, щоб цілісно розкрити зміст художнього твору. Можна відмітити нові підходи у його творчості до органічного зв'язку малюнків і набірно-друкарської стрічки, в різноманітності побудови макету, в культурі сучасного шрифту. Його мрія відродити національне мистецтво відобразилася у захопленні яскравими фарбами та використанні певних

елементів стилю Г. Нарбута. Майстерно митець відображає музичні мотиви у символічній композиції, у його маловідомих роботах поряд з книжковою графікою відчувається пошук сміливих рішень, палке завзяття експерименту, модерністичні штрихи. Книжкова та нотна продукція постійно вимагала нових підходів та технологій, ставила складні завдання перед вітчизняними митцями художнього оформлення. Звичайно, що багато з книжкових та нотних ілюстрацій не було об'єктивно оцінено, адже чекало певного часу у історично-соціальному розвитку українського книжкового та нотного мистецтва. І до сучасного часу потребують відкриття імена художників, які ілюстрували нотні збірки, багато з яких як не містять ніякої інформації про митців, так і мають зашифровані дані.

Отже, книжкова та нотна графіка стали творчістю, що набула провідного значення в мистецтві оформлення книги. Графіка була явищем, з одного боку, індивідуальним, а з іншого ставала прикладом масового тиражного мистецтва. В ілюстраціях існує зіткнення новітніх та традиційних рис, елітарне та масове, рукотворне та тиражоване. Філософська думка формування спільного поля культури активізувала прагнення до втілення національних традицій у мистецтві створення книжних та нотних видань [5, с. 98]. Яскравим прикладом цього художнього напрямку є ілюстрації Г. Берковича до творів В. Заремби «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю», Б. Лятошинського «Є карії очі», «Збірника хорових співів» на слова Т. Шевченка, В. Смекаліна «Чи ще співать» та ін. Результатом систематичної роботи з нотними виданнями 20-х років ХХ століття стало створення співробітниками НБУВ (І. Бобришевою, О. Вакульчук, Л. Івченко, І. Савченко) наукових каталогів – «Українські нотні видання 1917–1923 років у фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського» (автор І. Савченко); «Українські нотні видання 1923–1934» (інструментальна музика, автори Л. Івченко, О. Вакульчук); «Українські нотні видання 1924–1930» (вокальна музика, автори Л. Івченко, І. Бобришева). Перелічені каталоги містять унікальні нотні видання, які потребують ґрунтовних досліджень у просторі сучасних мистецтвознавчих процесів. Робота науковців НБУВ була спрямована на опрацювання як нотного матеріалу, так і відомостей про митців 20-х років ХХ століття, що дало змогу по-новому оцінити маловідомі сторінки творчості таких талановитих художників-ілюстраторів, як Г. Беркович, Л. Лозовський, О. Маренков, Є. Мей, Ю. Михайлів та ін.

Список використаних джерел:

1. Івченко Л., Вакульчук О. Українські нотні видання 1923–1934 років у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (інструментальна музика). – К.: Національна академія наук України, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, 2009. – 250 с.
2. Лагутенко О. Українська графіка ХХ століття : проблеми нового викладу історії // Сучасний стан українського мистецтвознавства та шляхи його подальшого розвитку. – К.: Академія мистецтв України, 2000. – С. 41-42.
3. Ляхов В. Очерки теории искусства. – Москва, 1971. – 122 с.
4. Фаворський В. Рассказы художника-гравера. – Москва, 1976. – 210 с.

Турчак Л.І.

кандидат мистецтвознавства, доцент,

Київський національний університет культури і мистецтв

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МУЗЕЙНОГО ПРОСТОРУ

Музеї в сучасному суспільстві розглядаються як невід’ємна складова соціокультурного простору. Музейна діяльність передбачає широкі контакти з громадськістю, і комунікативна функція набуває особливої ваги у взаємозв’язках музею та суспільства. Поряд із традиційними формами музейної комунікації, такими як експозиційно-виставкова, просвітницько-освітня, видавнича, в умовах інформаційно-технологічного розвитку з’являються сучасні способи взаємодії музею і суспільства, спрямовані на розширення сфери впливу закладів культури серед громадськості.

Останнім часом пильну увагу фахівців музейної галузі приділяють проблемні залучення до музейного поля більше відвідувачів. Зосередженість на музейних контактах сприяє підвищенню ролі музею у суспільному житті, посиленню його впливу на духовну сферу країни, враховуючи при цьому і економічний ефект від розгортання музейної комунікації [3].

Музеї все ширше використовують у своїй експозиційній та виставковій діяльності інноваційні комп’ютерні технології.